REPUBLIEK

OF

CONSTITUTIONELE MONARCHIE?

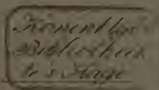
TOESPRAAK

BIJ HET HERVATTEN DER LESSEN VAN NEDERLANDSCH STAATSREGT,

DOOR

Mr. G. W. VREEDE.

(23 SEPTEMBER 1869.)

UTRECHT,
C. VAN DER POST Jr.
1869.

REPUBLIEK

OF

CONSTITUTIONELE MONARCHIE?

REPUBLIEK

OF

CONSTITUTIONELE MONARCHIE?

TOESPRAAK

BIJ HET HERVATTEN DER LESSEN VAN NEDERLANDSCH STAATSREGT,

DOOR

Mr. G. W. VREEDE.

(23 SEPTEMBER 1869.)

UTRECHT,
C. VAN DER POST Jr.
1869.

GEDRUKT BIJ G. A. VAN HOFTEN, TE UTRECHT.

M. H.

Te allen tijde afkeerig van ijdele vertooning, zou ik ook ditmaal bij de opening van mijne lessen, den weg niet hebben willen verlaten, dien ik nu bijna 30 jaren heb bewandeld. Het bescheiden vertrek, dat doorgaans het klein en zeer gemakkelijk te tellen personeel van mijne dagelijksche hoorders bevat, zou voor onze eerste of hernieuwde kennismaking allezins voldoende hebben kunnen schijnen. Ik moet dan wel eene bijzondere en gewigtige reden gehad hebben, om heden anders te handelen, om te verlangen, dat een grooter getal niet enkel van Juristen, maar ook van Studenten in 't algemeen uit mijnen mond verneme, wat welligt naderhand ook voor lezers kenbaar zal worden, en misschien ook niet. Want van deze plaats en in mijne hoedanigheid spreek ik niet tot de Natie, zelfs niet tot de kweekelingen van andere Instellingen

van Hooger Onderwijs; mijne taal bepaaldelijk tot Leden der Utrechtsche Academie gerigt, kan zeer gevoegelijk binnen hare wanden besloten blijven. — Mogt ik desniettemin, vriend gelijk ik geheel mijn leven van alle openbaarheid geweest ben — de *Theses* achter mijne Dissertatie te Leiden den 25 Maart 1831 over den oorsprong der Engelsche constitutionele vrijheid geplaatst, kunnen het getuigen — [1]); mogt ik desniettemin besluiten, deze gemeenzame gedachtenwisseling in ruimeren kring en buiten deze stad te verspreiden, de aanleiding tot die meerdere publiciteit zou geen andere geweest zijn, dan de ruchtbaarheid vóór eenige maanden, aan een *incident* gegeven, dat mijn' naam, met dien van mijne Ambtgenooten in dezelfde Faculteit, en met dien van enkele Studenten — zij het in zeer verschillenden zin — in verband heeft gebragt en in gansch Nederland weken lang heeft doen weergalmen. Ik heb, M. H. tegen mijne gewoonte, wanneer het eenigermate regelregt of zijdelings, Staatszaken of de Politiek geldt, over dat incident laten schrijven en wrijven wie wilden en zooveel men wilde, weinig lust gevoelende olie in het vuur te werpen of dit aan te blazen; rustig en zeker van mijn stuk, heb ik het aangekondigd en bij het Collegie van Curatoren uitgelokt

1) Thesis VII: „*Publicitas*, quae dicitur, in regimine repraesentativo, omnium fere rerum necessaria est.”

onderzoek verbeid, maar dat door die Academische overheid zeer natuurlijk overbodig is geacht, waar het gebeurde zoo helder en klaar als het licht van den dag, in de oogen sprong. Zelfs de beschouwingen over de uitspraak, over het *testimonium* of *elogium* door het Collegie, hetzij dan eenparig of bij meerderheid van stemmen verleend, heb ik aan de pers, zoowel als aan ieder ander geheel vrij en onverlet gelaten, en de zonderlinge vraag of ik niet verpligt zoude zijn mijn *ontslag* in te dienen? met deze openlijke optreding voor u beantwoord hebbende, zeg ik thans van al het overige in dit uur geen woord meer.

Maar toch erken ik volmondig, dat de grondslag der betrekking tusschen den Leeraar en zijne hoorders, het bezielend beginsel van het onderwijs dat hij geeft, geen ander kan zijn dan het onbepaald vertrouwen op de deugdzaamheid zijner theorie, dáár vooral, waar het de verhouding van Regering en Natie, van Vorst en Volk, waar het *Nederlandsch Staatsregt* raakt. Nu durf ik wel hopen, dat dit vertrouwen bij niemand uwer te mijnen opzigte, in het minst is gekrenkt geworden of aan het wankelen gebragt, welk dan ook op een of ander punt, het verschil van meening tusschen ons zij; allerminst het geloof aan mijne liefde tot de waarheid en aan mijne zucht om die waar het vereischt wordt, onbewimpeld en zonder aanzien des persoons te verkondigen; gelijk ik dan ook dat ver-

trouwen, vóór en na 1848, bij uwe voorgangers steeds tot mijne vreugde, heb genoten. En ware het anders geweest, gewis geen uur langer zou ik in mijn werkkring onvruchtbaar hebben willen blijven, maar hield zich elk wel overtuigd dat ik tot mijn' vorigen eervollen stand van Advocaat, onmiddellijk zou zijn teruggekeerd. Zoo ver God dank, geloof ik niet dat het reeds tusschen ons gekomen zij, maar wel dat de strijd van meeningen soms zoo hevig en scherp is, en gestadig van de eene of de andere zijde dermate kan worden aangekweekt, dat met alle achting voor het karakter van den politieken tegenstander, diens geschriften of woorden in bevooroordeelde gemoederen niet altijd meer denzelfden ingang kunnen vinden. Daarom kan het raadzaam zijn, door eene rondborstige blootlegging van mijne staatsregtelijke leer, en door de regtvaardiging van die belijdenis, een zoo al niet voor de wetenschap, dan toch voor het Vaderland zelf schadelijk uiterste te verhoeden. En nu dan toch in weerwil van mijn verzet in Februarij ll. tegen zekere mijns inziens gevaarlijke bespiegelingen, de dam is gebroken en het pleit *Koningschap* of *Republiek?* — bijna dagelijks stelselmatig of ligtvaardig voor de Regtbank van geheel Nederland aanhangig wordt gemaakt, wil ik hier luide verklaren, hoe geene bekrompene onverdraagzaamheid, geene vreesachtige struisvogelspolitiek, geene miskenning der eischen van de hoogere weten-

schap, maar eene gemoedelijke overtuiging en gevoelens, welke ik mij als Staatsburger niet behoef te schamen, mijn gedrag hebben bestuurd. Waarom heb ik het geschil van stonde aan, toen het door een uwer in een wetenschappelijken kring geopperd werd, zooveel van mij afhing, als verderfelijk en wederregtelijk ontraden en gewraakt? Waarom? Ik heb zoo ver ik mij herinner, nooit of nergens en bij geene gelegenheid, geschroomd den vijand openlijk het hoofd te bieden; maar bij deze inderdaad persoonlijke quaestie, zij het mij vergund, allereerst ter inleiding van het onderzoek *au fond*, eenige bijzonderheden mij zelf betreffende op te halen.

De meeste uwer, M. H. zullen, vrees ik, nog niet in de gelegenheid geweest zijn, den fraaijen Bundel der Brieven van onzen edelen Utrechtenaar A. R. FALCK in te zien, (1795—1843) van welke de tweede uitgave in 1861 door de zorg van mijn' Vriend den tegenwoordigen President der Algemeene Rekenkamer O. W. HORA-SICCAMA, in het licht is verschenen. In een vertrouwelijk schrijven van den beroemden Staatsman, die met G. K. V. HOGENDORP en J. M. KEMPER de hoofdbewerker van onze verlossing van het Fransche juk, de stichter der Constitutionele Monarchie van December 1813 mag heeten, in een' brief van FALCK, den onvergetelijken Minister van Publiek Onderwijs en Ambassadeur van WILLEM I te Londen, aan zijn stadgenoot

den eerbiedwaardigen Gouverneur-Generaal VAN DER CAPELLEN, toen President-Curator der Utrechtsche Hoogeschool, in den zomer van 1840 geschreven, wordt van eene vacature door het vertrek van Prof. BIRNBAUM in de Faculteit der Regten ontstaan gewag gemaakt, en tegelijk mijn naam vermeld, die voor den Leerstoel in aanmerking kwam, niet zonder bezwaar en hoofdschudden van de streng-monarchalen en behouders *quand même.* De onbekrompenheid van 's Konings voormaligen Raadsman zal u al dadelijk treffen. »Mijne objectie tegen VREEDE, zoo schreef FALCK, zoude niet bestaan in zijne te groote liberaliteit, maar hierin — Gij ziet, ik neem het *testimonium* of *elogium* ook met zijne lasten over — dat hij een aankomeling in de historie, en niet in de Jurisprudentie is" [1]). — Of, indien de eerste WILLEM, die den 7 October 1840 tot aller verbazing abdiceerde, de teugels der Regering niet had nedergelegd, de kans voor mij even gunstig zou gebleven zijn, valt zeer te betwijfelen. Wat hiervan zij, de Held van *Quatrebas* en *Waterloo* beklom den Troon, en op een eerste dubbeltal voor het Professoraat, met den Hoogleeraar DEN TEX, en na diens weigering, op een tweede met den Hoogleeraar STARNUMAN geplaatst, werd ik na mijne benoeming in Februarij 1841, bij WILLEM II ten gehoore toegelaten.

---

1) *Brieven*, bl. 380.

»Het is mij aangenaam u te zien, voegde de ridderlijke Vorst mij minzaam lagchende toe: men heeft mij gezegd, dat het uw voornemen was, den Studenten *Utopiëen* te leeren." Geene utopieën, Sire, antwoordde ik, maar waarheid. »Nu, hernam de Koning, waarheid mag ik zelf ook: er waren er die mij uwe aanstelling ontrieden en daartegen waarschuwden; maar ik heb vertrouwen in u gehad." — Sire, verzekerde ik, »dat vertrouwen zal niet beschaamd worden."

Nu reeds 12 jaren geleden, den 27 October 1857 heb ik zelf dit voorval als een edel voorbeeld van 's Konings liberaliteit, ter aanbeveling van THORBECKE'S warmen aanhanger, later Minister van Justitie, Mr. N. OLIVIER, voor den opengevallen Leerstoel in de Regten te *Groningen*, wereldkundig gemaakt met de aanmerking, dat immers ook mijne eigen benoeming in den aanvang der regering van WILLEM II als een de liberale rigting van het nieuw Bewind kenschetsend feit, in de *Arnhemsche Ct.* was toegejuicht geworden, maar juist dáárom aan anderen niet evenzeer had behaagd [1]).

En thans, M. H. den edelmoedigen aard der Academische jongelingschap kennende, durf ik het er voor houden, dat Gij den sleutel van mijn politisch gedrag en van mijne staatsregtelijk gematigd-liberale beginselen, sedert 1841 tot den huidigen dag standvastig aan-

1) *Een twintigjarige strijd*, bl. 227 volg.

gekleefd [1]), in handen hebt; dat Gij begrijpt, hoe ik noch jegens den ridderlijken Koning zelf, noch jegens een zijner tegenwoordige of toekomstige opvolgers, het eens geschonken vertrouwen in de verste verte heb mogen misbruiken, en als Hoogleeraar theorieën beämen of zelfs maar toelaten, die in mijne overtuiging, onvereenigbaar waren met mijn pligt, met den plegtig gezworen eed ter handhaving der regten van de Kroon zoowel, als van de daarvan onafscheidelijke vrijheden der Natie.

Er is meer; en het persoonlijke geheel ter zijde gesteld, zou ik thans zonder omwegen, tot de hoofdzaak overgaan, tot het betoog van de op onwrikbare grondslagen gevestigde Constitutionele Monarchie in Nederland, van de ongerijmdheid van eene door anderen aangeprezen Republiek. Maar wilt vooraf toch zelf M. H. eens over het ongehoord voorregt nadenken, dat wij in dit vrij Land genieten; dat, zeg ik, onder een erfelijk bij de Grondwet gewaarborgd Koningschap, de vraag onbelemmerd opgeworpen, en tusschen Professoren en Studenten in welken zin dan ook *gedebatteerd* kan worden, of niet welligt de Republiek, hetzij dan de Aristocratisch-Patricische of wel de Democratische Regeringsvorm, dat is, derhalve in

1) Z. hierbij mijne *Beschouwing der openbare meening*, Amsterdam 1846.

ieder geval de omverwerping van den Troon, van de regten van het Huis van ORANJE, de voorkeur zou verdienen? — En toch werd onder de Constitutionele Monarchie van LOUIS PHILIPPE, door mannen zóó verlicht als THIERS en GUIZOT beide, in 1835 eene wet onmisbaar geacht, die gevangenis en zware geldboete bedreigde tegen hen (Art. 7), »qui auront fait publiquement acte d'adhésion à toute autre forme de gouvernement — soit en prenant la qualication de *républicain* ou toute autre incompatible avec la Charte de 1830; — soit en exprimant *le voeu*, l'espoir ou la menace de la destruction de l'ordre monarchique constitutionnel [1])" enz. Ik zwijg van de Nederlandsche nog bestaande strafwet van 1 Junij 1830 (St.Bl. N°. 15), die in eene zeer rekbare zinsnede, de aanranding, op *welke* wijze ook, of door welk *middel* van de waardigheid of het gezag van den Koning, of — let wel, van de *regten van het Koninklijk Stamhuis*, en van de *verbindende* kracht der wetten, — laat staan der Grondwet zelve — trachtte te beteugelen. Ik zwijg van de Academische *censuur*, bij het Reglement van 2 Aug. 1815 ten aanzien der te verdedigen Proefschriften en *Theses* ingesteld om toe te zien, dat daarin niets ge-

1) Loi du 9 Septembre 1835 sur les crimes, délits et contraventions de la presse, et des autres moyens de publication. CHASSAN, *Traité des délits et contraventions de la parole, de l'écriture etc.* T. III. 481 suiv.

vonden worde, »strijdig met de *openbare orde* en goede zeden"; eene bepaling in de Zuidelijke Provinciën van het Koningrijk der Nederlanden tot Augustus 1830 zóó stipt in elke Faculteit gehandhaafd, dat zoover mij bekend, uit dat tijdperk niet ligt Dissertatiën te vinden zijn, waarin het »*Vidit Ordo*" of *Imprimatur*, of andere formule van goedkeuring, niet uitdrukkelijk te lezen staat. En het gebruik dier voorafgaande inzage van Specimina en stellingen houdt immers nog altijd aan onze Hoogescholen stand, al wordt de formule zelve nagelaten. Doch liever dan elke beperking of verbod, wensch ik bij het bespreken van het onderwerp, dat nu zoo geregeld door onze Journalistiek aan de orde wordt gehouden, ieder onzer de gulden les van den Raadpensionaris VAN DE SPIEGEL in het geheugen te roepen: »zooverre de vrijheid is van slaafsche onderwerping, zooverre is zij ook van losbandigheid" [1]).

De vraag dan die ons verder moet bezighouden, de constitutionele Monarchie of wel de Republiek in Nederland? is blijkbaar voor ons geene vraag uit het bespiegelend, dood-onschuldig *Algemeen Staatsregt* (*Jus Publicum universale*); het onderzoek geldt niet alle Staten en Volken zonder onderscheid; geldt niet de verkieslijkheid van dezen of genen Regeringsvorm

---

1) *Historie der Satisfactie van de stad Goes*, enz. bl. 37.

voor alle tijden en plaatsen, het blijft tot ons Vaderland bepaald, met al zijn leerrijk en woelig verleden. Het is eene vraag, die onder een tal andere ontvlambare stoffen in ons midden wordt geworpen in dagen, die geheel Europa als van groote gebeurtenissen zwanger, in zekere spanning en onrust beleeft. Ik wil mij in die onzekere toekomst niet verdiepen; een terugblik op het verleden van Nederland met al zijne staatkundige partijen, in het historisch overzigt van het einde der Grafelijke Regering tot het jaar 1813, dat is tot de vestiging der constitutionele Monarchie, door DE BOSCH-KEMPER inzonderheid zoo uitnemend geschetst, kan ten deze volstaan. Zouden al die tooneelen van beroerten en verwarring, van erfelijken haat en wrok, van onedele heersch- en geldzucht, van kuiperijen en familie-regering met al haren belagchelijken hoogmoed en aanmatigenden of vernederenden trots [1]), zou al die bittere en wrange, ja bloedige ervaring voor een kortzigtig en verwaten nageslacht dan verloren zijn gegaan? Die Republiek, uw ideaal, mag men den voorstanders te gemoet voeren, welke bedoelt gij? de Republiek zonder Stadhouder, dan wel die met MAURITS en FREDERIK HENDRIK, met WILLEM

---

1) Verg. mijne Verhandeling, *Familie-Regeringen in de Republiek der Vereen. Nederlanden* (*Geschied- en Letterk. Herinneringen.* II. 28—73, Gorinchem 1836).

II, met WILLEM III, den Koning in Holland, Stadhouder in Engeland, aan de spits? Maar die Republiek, met een Eminent of Illuster personaadje uit het geslacht van den grondlegger der Nederlandsche vrijheid, wat was zij anders dan een Staatsvorm, die eene zeer gebrekkige en onvolmaakte Constitutionele Monarchie het meest nabij kwam; terwijl thans door de wijsheid van den man, die onder het Stadhouderlijk Bewind zelf tot 1795 Pensionaris van Rotterdam was geweest, door het schrander doorzigt van G. K. VAN HOGENDORP, ter verhoeding van eene gedrochtelijke vermenging der Staatsmagten, de grenzen van Wetgeving, Uitvoering en Regtsspraak, met de meeste zorg zijn afgebakend. Het tegenwoordig *grondwettig Verbond* van Nederland en Oranje, zooals BOSSCHA het bestempelt, geeft oneindig meer waarborgen van burgerlijke en van politische vrijheid, dan het voormalig ongelijkslachtig en wanstaltig Staatsbestuur met zijn' geest van uitsluiting 1) en geheimzinnigheid, hoe onvergankelijk dan ook de roem en luister mogen zijn, in weerwil van al die gebreken, door onze Vaderen verworven. Men zal toch niet eene *gemengd*-Aristocratische Republiek begeeren, als in de dagen der Hollandsche Baljuwen, door onze geleerden VAN DEN

1) Verg. mijne Voorlezing, ('s Bosch 1859) *De Vrijwording van Noord-Brabant in* 1795.

BERGH en MEES herdacht; — veelmin de *zuiver*-Aristocratische heerschappij, door de weerwraak van het Haagsche Treurspel, den moord van het doorluchtig tweetal, JOHAN en CORN. DE WITT, zoo noodlottig gevolgd. En nog minder voorzeker zal men in zijne verbeelding de onzalige tijden van de zamenkomst der Synode van Dordrecht, van de magt van den sabel van MAURITS, of van de onthalzing van den grijzen OLDENBARNEVELT in 43-jarige dienst aan het Vaderland afgesloofd, van het onregt jegens HOGERBEETS en H. DE GROOT gepleegd, uit ingenomenheid met de Republiek terugroepen 1). En toch al die gruwelen, en de mislukte aanslag tegen Amsterdam, en de Loevesteinsche gevangenschap van 1650, en dergelijke overweldigingen en inbreuken meer, zij vonden immers alle plaats onder de glorierijke, maar tevens door een al te kunstig en onnatuurlijk raderwerk, nu eens gedreven, dan weder ontijdig verlamde Republikeinsche regering. Nu zou men wel, ik geloof het gaarne, met den Dichter der Geuzen, HOGENDORP's grootvader, ONNO ZWIER VAN HAREN, bij het schavot van 's Lands Advocaat op het Binnenhof den 13. Mei 1619 opgeslagen, kunnen zuchten, en bij het aanschouwen der wreedheid door eene onzinnige burgerij,

1) Z. hierbij Mr. H. J. KOENEN, *over de beide Staatspartijen in de voormalige Republiek der Vereenigde Nederlanden*, Amsterdam 1868.

en niet slechts door het graauw van den Haag aan het onsterfelijk Broederpaar op den 20. Augustus 1672 gekoeld, in verontwaardiging kunnen uitroepen:

„Gij ziet afschuwelijke tijden;
—. — — — Die schilderij
Verschrikt het oog aan alle zijden
Door drift en woed', en razernij!
Velt niet, o vreemdelingen, heden
Uw oordeel over onze zeden,
Op 't geen gebeurd' in vroeg're tijd;
Wij zelve wenschten uit te wissen
In Nederlands Geschiedenissen,
Den dag, die deze daad verwijt!" 1)

Maar neen: de gordijn moet niet vallen; zij moet telkens ten afschrik hoog worden opgehaald; gelijk ook in Frankrijk de 21. Januarij 1793 nimmer vergeten, een dag van schaamte en van vruchteloos naberouw blijft. Zelfs in Groot-Britannië is de Koningmartelaar nog heden ten schrikbeeld, en meer dan iets anders heeft het doodvonnis van *Whitehall* de theorie van 's Vorsten onschendbaarheid en van de verantwoordelijkheid der Ministers doen erkennen en waarderen. Zoo ook moeten de misslagen van onze Voorouders, wier grootheid voor 't overige zeer gemakkelijk iets missen kan, niet averegts vergoelijkt

---

1) X^de^ Zang. Zwolle 1772.

worden, maar integendeel met al hunne jammerlijke gevolgen, ter waarschuwing worden voorgesteld. En dan eerst zal de onverantwoordelijke dwaasheid van het prediken der Republiek duidelijk worden, niet als vooruitgang, maar als een ware kreeftengang.

Uit de Vaderlandsche Historie kennen wij allen de oorzaken dier eindelooze verdeeldheden, die den ondergang van het Gemeenebest in 1795 hebben te weeg gebragt. Allen kennen wij de aanleiding in 1672, tot de verheffing van Prins WILLEM III, in 1747 tot die van WILLEM IV, ditmaal met erfelijk-verklaring van het Stadhouderschap [1]. Wij hebben ook wel van de geschillen der Regenten van den *ouden* en *nieuwen* plooi, in de provincien Utrecht en Gelderland, gedurende het Stadhouderloos tijdperk na 1702 hooren gewagen, sedert wel eens met de tweespalt der Patriotten en Prinsgezinden van 1781—1787 vergeleken [2]. Vijftig deelen met officiele stukken door DE CHALMOT verzameld, leggen als onwraakbare getuigen den deerlijken toestand der Republiek voor ons bloot, toen na het uitbarsten van den Engelsch-Amerikaanschen oor-

1) Intusschen was reeds den 2 Febr. 1674 het Stadhouderschap in de mannelijke lijn van WILLEM III erfelijk verklaard. KLUIT, *Historie der Holl. Staats-regering*, III. 382, 324 volg.

2) Voeg er al de woelingen van 1747—1749, in Overijssel bij; het doodvonnis van FLEDDERUS te Steenwijk, na de voltrekking in zijne eer hersteld, enz.

log, de klagten over het wanbestuur van den Hertog van Brunswijk, den gewezen voogd van WILLEM V, ten laatste tegen den Stadhouder zelf gerigt, de geheele Natie allengs in beweging hadden gebragt en in vijandelijke gelederen geschaard, door eene rampzalige verblinding geslagen en in eigen ingewanden wroetende. Wij herinneren ons, hoe Utrecht het brandpunt en hoofdkwartier dier dolzinnigheid was; hoe er Staatsvergaderingen *hier* en te *Amersfoort* werden belegd; hoe de Prins dáár met zijne getrouwe aanklevers gelegerd was, en zijne Pruissische Gemalin te Nijmegen dag en nacht op middelen van uitredding peinzende, met den jeugdigen GIJSBERT KAREL V. HOGENDORP tot vertrouweling, een fier en mannelijk besluit hoopte te volbrengen 1). Wij weten hoe de groote vrouw, moeder van Koning WILLEM I, aan de Goejan-Verwellesluis werd aangehouden en naar Schoonhoven gevoerd, eerlang echter ontslagen; hoe haar Broeder, FREDERIK WILLEM II, een Pruissisch leger herwaarts zond; en hoe ruim 40,000 Patriotten vlugtelingen in Frankrijk, België of elders, jaren lang in kommer en gebrek omzwierven 2). Dat alles

1) Verg. mijn geschrift FRIEDERIKE SOPHIE WILHELMINE, Gemalin van den Stadhouder WILLEM V, en LAURENS PIETER VAN DE SPIEGEL, Raadpensionaris, vlugtig geschetst. Met Bijlagen. (Utrecht, 1868).

2) Placaat van Amnestie, 15, 24 Febr. 1788. *Nederlandsche Amnestiën*, Dordrecht 1789, bl. 278 volgg.

was het onvermijdelijk gevolg van eene hollende partijzucht, die al verder en verder afgedwaald en weggesleept, in den goedhartigen en onbeduidenden Stadhouder een wraakgierigen Dwingeland waande te zien, en onder anderen, tijdens het voorval van Hattem en Elburg en dergelijke nietige schermutselingen, den onverzoenlijken haat in deze uitdrukkingen botvierde. »WILLEM de V[de] — zeide men [2]), heeft den arm des gewelds uitgestrekt tegen uwe Landgenooten, om *zijne handen in hun bloed te wasschen*, om hunne woningen in puinhoopen te herscheppen, of aan het alles-vernielend vuur der vlammen op te offeren; om het vermaak van NERO en de wraak van den Spaanschen dwingeland (ALVA) zamen te paren, en om, na zulk een zegepraal op de lijken van Nederlandsche burgers, den lang begeerden Troon te vestigen, die geen schaduw van vrijheid in ons midden zou overig laten, en eene willekeurige heerschappij invoeren, die de Spaansche dwingelandij, waaronder onze Voorouders zuchtten, wenschelijk zou maken." Men ging in deze opruijende razende taal aldus voort. »Gevoelt in deze tijdstippen wat een vrij burger is! gevoelt dat gij Nederlanders zijt! Niemand uwer Voorouderen heeft het in die mate immer kunnen gevoe-

---

1) Z. C. VAN DER AA, *Leven van* WILLEM V, III. 423 volgg. 501 volgg.

len! Gevoelt het, en zendt uwe gebeden op tot God den Almagtige! Hij wenkt u uit den Hemel: uwe zegepraal is in zijne regter, de verdelging uwer moordzuchtige vijanden is in zijne slinke hand. — Doch hij eischt uw vertrouwen, uwe werkzaamheid; hij vordert uwe uiterste pogingen. Ondersteunt dan door geld uwe bedreigde medebroeders (het dusgenaamd *vliegend Legertje*), of grijpt de wapens aan, en vliegt henen om den Dwingeland (den zwakken en besluiteloozen WILLEM V) van Utrechts wallen te keeren, en hem in den afgrond *neder te bliksemen!*" 1)

Ik geloof, M. H. dat wij ons nu niet langer in eene Staats-Stadhouderlijke, in eene zuivere of gemengd-Aristocratische Republiek bevinden, maar op den rand, —op het hellend vlak — zou men thans zeggen — van eene wilde *Democratie*. Die geestdrijvers niet tevreden met het aanmerkelijk besnoeijen van 's Prinsen gezag, wilden zelfs geen schijnbeeld meer van zijne waardigheid behouden, hoewel de bezadigder Publicisten, schrijvers van het invloedrijk boek, de *Grondwettige Herstelling van Neerlands Staatswezen* zoo juist hadden begrepen, dat zelfs dat schijnbeeld van Vorstelijke magt nog een weldadig tegenwigt aanbood;

1) Hoe dat *bliksemen* in 't algemeen aan de orde was, z. uit de *Apologie — noodwendig Berigt* van PETRUS HOFSTEDE, Rotterdam 1785, I. 115 volgg.

»daar Volksgemeenebesten gedurig blootgesteld waren aan bloedige twisten en scheuringen, in gevaar om door partijschappen van eerzuchtige ingezetenen in den grond te gaan [1]." Van die dweepers, die in zulke buitensporige uitvallen, in de schotschriften van den *Harmodius Friso* en van *de Oranjeboomen*, beide door Staats-resolutiën met eene premie van duizend gouden rijders voor den ontdekker of aanbrenger van den in 't duister schuilenden Dichter-pamflettist, in Holland verboden, al de felheid van hunne politische heethoofdigheid hadden uitgestort, van die dweepers heb ik zelf in mijne jeugd zeer nabij den vurigste gekend en als beminnelijk en eerbiedwaardig grijsaard lief gehad, die lang genoeg heeft geleefd om als *gehoorzame en getrouwe onderdaan* van WILLEM I, Koning der Nederlanden, een gezegenden ouderdom te bereiken, en dien Vorst, die door het hatelijkst verleden, verzoenend de pen had gehaald en geene oude vijanden wilde kennen, als blijk van opregte en erkentelijke hulde, een van zijne laatste werken op te dragen [2]).

---

1) Mr. J. CANTER DE MUNCK, (bl. 92) *De tegenwoordige Regeeringsvorm der zeven Vereenigde Provinciën, gehandhaafd en verdedigd — tegen het Ontwerp der Volksregeering* (Middelburg 1787).

2) Z. de *Proeve over de Vrijheid des Zeehandels en de waarde der Nationale Nijverheid enz.* door PIETER VREEDE ('s Gravenh. 1824); en de *Verantwoording van* P. VREEDE, *Lid van het voormalig Uit-*

Maar ik wil op den tijd niet al te zeer vooruitloopen, en liever met u, te rekenen van 1795, de Republiek *zonder Oranje*, aan het werk zien; die onvermengde en onvervalschte Staatsvorm derhalve, waarin geen Prins of Stamhuis meer in den weg stond, en waaruit alle Oligarchie of Familie-regering was verbannen; waarin, zooals de Staatsregeling van 23 April 1798 voor het Bataafsche Volk — de model-Grondwet der Democratie — het sedert uitdrukte, »ambten en bedieningen enkel lastgevingen waren der Maatschappij voor een bepaalden tijd," en bij het opdragen van welke de keus van den eenen Burger boven den ander, alleenlijk gegrond mogt zijn op meerdere deugd en bekwaamheden [1]). En buiten twijfel zag men een aantal kundige, brave en onbaatzuchtige Vaderlanders in Nationale, Provinciale, welhaast Departementale en gemeentelijke Vergaderingen of Comités op het spreekgestoelte of aan het roer; ik wil u met de lange lijst dier mannen, van welke niet weinige met de daad hadden getoond edele Staatsburgers te zijn, niet noodeloos vermoeijen. Maar toch, welke al zeer spoedig de algemeene indruk, de slotsom van al dit welgemeend doch magteloos streven naar eene betere orde

---

voerend Bewind, aan de Bataafsche Natie en aan hare Vertegenwoordigers, 9 October 1798, bl. 49. — Mr. H. W. TYDEMAN, Eerste Voorlezing, *de Democratie* en *Aanmerk.*, bl 55.

1) Art. XV.

van zaken geweest is, vraagt het na eene zesjarige ondervinding, aan een der hoofdleiders en gunstelingen van de Omwenteling zelve; vraagt het aan den Advocaat, daarna Ambassadeur R. J. SCHIMMELPENNINCK, die in het begin van 1801, onbewimpeld klaagt, dat het Bataafsche Volk »lang genoeg door allerlei voortbrengselen van *intrigue*, *zotheid* 1) of drift was afgemat of teleurgesteld." Vraagt het in datzelfde jaar 1801 aan den moedigen HOGENDORP, die toen reeds onverschrokken aan het Staatsbewind dorst verklaren, dat hij alle Constitutiën afkeurde 2), welke niet het Huis VAN ORANJE met de erfelijke waardigheid van Hoofd van den Staat bekleedden; dat dat Huis nooit zonder gevaar voor de Regenten, vernederd was geworden; dat de gemeene man in den Prins zijn waarborg tegen onderdrukking ziet van de zijde der Regenten; welke onderdrukking te beteugelen, zijn waar belang medebrengt. — »Wat kan het baten, vroeg HOGENDORP, een korten tijd tegen den stroom op te roeijen, met eene Constitutie, welke de Natie niet begeert?"

Oordeelt zelf M. H. over de onmiskenbare juistheid

1) I. 232.

2) *Verklaring aan het Staatsbewind, over de Staatsregeling*, te vinden bij Mr. F. A. VAN HALL, *Redevoering ter gedachtenis van* GIJSBERT KAREL Graaf VAN HOGENDORP (Amsterdam 1835) bl. 65 volgg. (2e Druk 1864).

der aanmerking. Van 1795—1806 dat is, gedurende elf jaren, nam men achtervolgens de ongelukkige proef van de meest uiteenloopende Republikeinsche Regeringsvormen, zonder ORANJE; eerst, Provinciaal-Federalistische; daarna meer bepaald Unitarische; vervolgens op de meest beslissende wijze, gecentraliseerd alvermogen van den één en ondeelbaren democratischen Staat; nogmaals tempering dier Centralisatie en behoudens de erkende nationale Oppermagt, het zelfbestuur (*autonomie*) der Departementen en Gemeenten verzekerd; eindelijk de zieltogende onafhankelijkheid der Republiek onder bedekte *monarchale* vormen, aan SCHIMMELPENNINCK, met grooter magt dan ooit de nazaten van WILLEM VAN ORANJE hadden bezeten, voor eene wijl toevertrouwd, om met het ongehoord mishandeld Koningrijk Holland, in 1810 langzaam gesloopt en ondermijnd de weerlooze prooi van den Corsikaanschen Geweldenaar te worden. Ik begeer niet bij algemeenheden en magtspreuken te blijven. Enkele doorslaande proeven van het denkbeeldig geluk, hetwelk men te goeder trouw telkens dacht te bereiken, mogen ons 's Lands waren toestand naar het leven teekenen. Van Januarij 1795 tot 1 Maart 1796, dat is gedurende 14 maanden, werd een heftige en levendige strijd over het al dan niet-zamenkomen van eene *Nationale Vergadering* gevoerd, terwijl inmiddels tegen over het buitenland, het uiterlijk aanzien van de *Hoog*

Mogende Heeren Staten-Generaal der Vereenigde Nederlanden met *tact* en beleid voorloopig in stand was gehouden. En hoort nu, bij dit geschil en bij de vrees van velen voor het verlies der Provinciale Souvereiniteit, den kreet door den gewezen Predikant van Wijk-bij-Duurstede W. A. OCKERSE, tegen het Aristocratisch-Federalisme aangeheven. »Zal," riep hij [1]), »zonder representative Conventie, ooit of ooit dat eeuwig overnemen, delibereren, cabaleren, en de partij van zijne eigen Provincie trekken, dat heilloos treuselen in de geld-opbrenging, dat worstelen tegen elkander, dat zevenhoofdig tyranniseren, de draaikolk van ons verderf sedert ruim twee eeuwen, gestuit, geeindigd worden? Ik zweer u bij God, als 't oud systema blijven moet, dan hebben wij binnen weinige jaren weder eenen Stadhouder. Ik ken geen ander tegenwigt tegen dat geducht Aristocratisch ligchaam, waarin de zeven Souvereiniteiten altoos ontaard zijn en ontaarden moeten. Wij hebben toch geenen WASHINGTON, en Amerika zal dien ook niet altoos hebben." Let wel M. H. bid ik u, dat de warme Democraat OCKERSE een' Stadhouder, met andere woorden, het Huis van ORANJE al zeer spoedig onmisbaar voorstelde als tegenwigt ten behoeve der burgerlijke vrijheid,

1) Verg. mijne *Bijdragen tot de Gesch. der Omwenteling van 1795—1798* (Amsterdam 1847) I. 32.

even als daar straks G. K. VAN HOGENDORP. »Zullen wij dan eeuwig in dat oude warnest van de zeven pijlen blijven hangen, eeuwig *Staatjes* spelen?" vroeg OCKERSE al verder in zijn vuur en vlam spuwend boekje, uit het »gistend Bataafsche vrijheidsbloed" gevloeid. »Waarom, wil men geen echt-nationale Vergadering? open uwe oogen, Volk! het eerste jaar uwer vrijheid is pas ter helfte, en men bereidt u ketenen, die vóór deszelfs einde, reeds om uwe lendenen rinkelen zullen. Treed toe, laat uwe stem hooren! eisch, gebied eene echte representeerende Nationale Vergadering! verklaar, dat indien men stout genoeg mogt zijn, om in dit grondstuk uwer vrijheid, u voorbij te gaan, en door te slaan, zonder u plegtig op te roepen en uwen wil verstaan te hebben, gelijk God beter het, in Gelderland reeds gedaan is, dat dan het Bataafsche Volk gereed is om in massa op te staan, en zijne vrije Constitutie op de lijken zijner bedriegeren en verraders zelf te vestigen."

Eilieve, wat dunkt u van dit liefelijk staaltje van Bataafsche Democratie, en dit nog wel van den uitstekenden man, die als wijsgeerig doorgronder van het nationaal karakter, als schrijver der *Napoleontische Redevoeringen* en vooral der *Vruchten en resultaten* van een zestig-jarig leven, teregt thans nog onder ons in eere wordt gehouden. Wat dunkt u? — Liet zich van de handelingen der Nationale Vergadering,

onder den druk en drang van zulk eene opgewondenheid der gemoederen bijeengekomen, wel veel heils voorspellen? Of al de schranderste bollen van Nederland, met SIMON STIJL, P. L. VAN DE KASTEELE en H. H. VITRINGA tot Aanvoerders, onvermoeid aan den arbeid tegen, wat zag men anders dan dat de vinnigste argwaan tusschen Unitarissen en Federalisten, Anarchisten en Moderaten, Terroristen en Slijmgasten ontbrandde; dat al de moeite, inspanning en kosten aan het *Plan van Constitutie* van 2 Junij 1797 met zijne duizend en meer Artikelen besteed, weinig minder dan verspild konden heeten; dat de bitterste tweedragt de naaste bloed- en aanverwanten, ja eigen Broeders tot in den boezem der Nationale Vergadering van elkander onverzoenlijk vervreemdde; dat de 22. Januarij en 12. Junij 1798 door den sabel van DAENDELS beurtelings beslecht, [1]) al de wisselvallige onbestendigheid van eene eigenzinnig doorgedreven centraliserende Democratie, in hare naaktheid ten toon stelden. Zoo hoog was dan ook reeds het misnoegen en de wrevel over al die revolutionaire proefnemingen in 1800 geklommen, dat een zeer bekwaam en scherpzinnig Lid der Eerste en ook der Tweede Nationale

---

1) Verg. bij NIEBUHR, *Circular-briefe aus Holland*, s. 122 nog in 1808, de klagten van J. H. V. SWINDEN over de handelingen der partij van P. VREEDE („die *Vredisten*").

Vergadering, J. A. DE MIST, die bij den eersten coup d'État van 1798 al de verdraagzaamheid van eene bovendrijvende partij had leeren kennen, aan zijn jongeren vriend WISELIUS, beide geene onbeduidende namen, letterlijk deze vertrouwelijke beschouwingen over het resultaat van zijne politische ervaring mededeelde. »Te veel helaas! erkende de jammerlijk teleurgestelde Vaderlander [1], heeft de ondervinding geleerd, dat de drijfveêren der Revolutiën, vooral bij de Hoofd-acteurs zeer zelden, misschien nooit gebaseerd zijn op eene, ter goeder trouwe gemaakte berekening van de beste middelen, om een Volk waarlijk vrij en gelukkig te maken. Het eerste bût, waarin allen zamenstemmen, is: de aanwezende Regèringsvorm *moet weg*, en daarmede moeten ook zij, die thans ambten bekleeden, te gelijk *culbuteren*. Die culbute daar zijnde, krijgt men onderling kwestie, *wie* der reformateurs nu op de ontledigde zetels zitten zullen. Het getal der competiteurs is nog grooter dan dat der vacatures; de coalitie breekt en verdeelt zich in zoovele factiën, als er systemata kunnen gepretexteerd worden, naar welke elke factie op hare beurt de onnoozele Gemeente wijsmaakt dat zij voortaan best zal worden bestierd. Aldus wordt die zoo

---

1) WISELIUS, *Proeve over de verschill. Regeringsvormen*, enz. (Leiden 1831) bl. X—XII (Voorreden).

schoon voorgestelde Revolutie een waar Hobbesianismus, *bellum omnium contra omnes.* Nu zit de eene dan de andere boven op het rad, en de stille menschenvriend zit op den as of hangt aan de spaken, en moet met alle mede rond, totdat de eene vóór, en de andere na, verpletterd zijn. Uwe dagelijksche oefening in de school der ondervinding en der menschkunde zullen u (en WISELIUS, de medearbeider van P. PAULUS, van SCHIMMELPENNINCK, van M. C. V. HALL en van GOGEL in 1795, was toch waarlijk geen leerkind meer;) hoe langer hoe meer, de oogen ontgoochelen en omtrent de weinig geachte, doch allermoeilijkste kunst van volksbestier, alias Regering, eenmaal vaste en onwrikbare beginselen leeren die, evenals in physicis, niet steunen op alleen en meest theoretische gronden, maar het resultaat moeten zijn van langdurige, aanhoudende en koelbloedige observatiën."

De beide burgers, de een die den opmerkelijken brief schreef, de ander die hem ontving en die het oordeel van DE MIST had ingewonnen aangaande zijne, eerst in 1831 in het licht verschenen *Proeve over de verschillende Regeringsvormen in derzelver betrekking tot het maatschappelijk geluk*, zouden nog vrij wat toepassingen van het stelsel van culbuteren beleven, bij ons onder de spreuk »*ôte-toi de là afin que je m'y mette*", in de portefeuille-jagt sints 20 jaren zoo

dikwerf in praktijk gebragt. In de Bataafsche Republiek en tot de verheffing van Koning LODEWIJK, hadden die feiten niet zelden een gewigtiger beteekenis, daar zij gepaard gingen met den toeleg om de Constitutie te veranderen; gelijk toen in September 1801, twee onbuigzame handhavers der Staatsregeling van 1798, de burgers F. ERMERINS en J. H. VAN SWINDEN [1]), voor het oog der Natie, met drie andere Leden van het Uitvoerend Bewind, in ergerlijken strijd over den presidialen hamer geraakten. De beide Kamers van het Wetgevend Ligchaam werden met de sterke hand, gesloten en verzegeld. Bij dit tooneel, vraagt al weder HOGENDORP: »Welk fatsoenlijk man, op wien toch het volk zijne oogen rigt, om zijn voorbeeld te volgen, kon toen partij trekken, of voor de drie Directeurs, of voor hunne tegenstanders? Regeringloosheid en een bloedbad waren er uit te voorzien, en er bleef geen keuze over, dan de sterkste partij te laten zegepralen, ten einde altoos de openbare rust te behouden." Maar doodelijk voor de Republiek zelve, moest de herhaling dier weinig-stichtelijke gebeurtenissen zijn. Reeds op den 12. Junij 1798, bij den tweeden coup d'État, Gode zij dank zonder bloedstorting gepleegd, had men iemand te 's Hage hooren

---

1) Z. de *Verhandeling* van dien beroemden Geleerde *over volmaakte maten en gewigten* (Amsterdam 1802, Voorrede bl. VI).

vragen: »Wat is er toch op het Buiten- en Binnenhof te doen?" en het antwoord was: »Ik weet het niet, maar zij zeggen, de Heeren zetten elkander weer af." Waarop een oud Amsterdamsch Regent, aanklever van het Stamhuis, had uitgeroepen: »O, wat maken zij den Prins van Oranje groot!" [1]) En inderdaad, wat moest al niet in latere dagen, van al die min of meer gelukkige of uitgefloten Acteurs worden? Van de twaalf Leden van het Staatsbewind, van 1801–1805, zag men sedert dezen en genen ootmoedigen hoveling van Koning LODEWIJK of van Koning WILLEM, ja, niet ongevoelig voor de gunst van hunnen eigen vroegeren Gezant te Parijs, SCHIMMELPENNINCK, die op den eisch van NAPOLEON als Raadpensionaris aan het hoofd der zoogenaamde Republiek geplaatst, reeds in het volgende jaar 1806 op het gebod van denzelfden onverbiddelijken Despoot, moest aftreden. De vertrapte Nederlandsche Natie zag dienzelfden begaafden Staatsman, met grievend verdriet in de rij der Sénateurs de l'Empire, en hij zelf mogt zich gelukkig achten, zijne schitterende loopbaan onder den scepter van WILLEM I, in het herboren Vaderland, als Lid van de Eerste Kamer der Staten-Generaal, te besluiten.

Het is dan wel niet zonder grond, M. H., dat

---

1) Mr. H. W. TYDEMAN, *Drie Voorlezingen over de voormalige Staatspartijen in de Nederl. Republiek* (Leiden 1849), bl. 57.

ik tot deze dubbele conclusie ben gekomen. Voorleerst, eene Republiek, onverschillig welke, Aristocratische, Democratische of gemengde, *zonder het Huis van Oranje*, is eene hersenschim, eene onmogelijkheid, eene ongerijmdheid; ten tweede, eene Republiek met het schijnbeeld van een' Vorst aan de spits, zou eene misvorming en verbastering van de Constitutionele Monarchie zijn, een achteruitgang; eene treurige *copie* van een voormalig Rijk — gelijktijdig Republiek, door zijne onstuimige Landdagen berucht; van het rampzalig Polen, met verkrachting van het Volkenregt, terwijl Europa het met ijskoude lijdelijkheid aanschouwde, door eene gewetenlooze zamenspanning van gekroonde roovers verzwolgen.

Aan den eindpaal van dit historisch overzigt der mislukte Staatshervormingen in Nederland, met uitsluiting van het Huis van *Oranje* beproefd, zal het mij vrijstaan de taal van een' mijner voorgangers in dezelfde vakken van Natuur- Staats- en Volkenregt aan deze Hoogeschool, tot de mijne te maken. De wijsgeerige Geschiedvorscher DE RHOER, ook in de Regeerkunde gansch geen vreemdeling, Lid der Commissie tot het Plan van Constitutie, betoogde eens in de Eerste Nationale Vergadering al het gewaagde en daarbij al het onvruchtbare van een *radicalisme*, dat in zijne willekeur waande den bodem aan het

bestaande te kunnen inslaan, en het historisch verleden voor niets tellende, een nieuw Staatsgebouw te kunnen doen verrijzen. »Is het dan zoo gedrochtelijk een denkbeeld, vroeg DE RHOER, 't welk sommige onzer aankleefden, wanneer zij het gevaarlijk oordeelden, ten gronde toe te sloopen, of onder eene geheel eenvormige gedaante te brengen het staatsgestel van zulk een Volk, 't welk niet zoo pas uit den zoogenaamden *Natuurstaat* is opgekomen? Van een Volk, 't welk hoewel klein in getal, en eene zeer onaanzienlijke plek gronds op de Wereld beslaande, nogtans zoozeer verschillend is, wanneer men de middelen van bestaan, grond, ligging, ja zelfs de karakters gadeslaat? Van een Volk, 't welk reeds vóór eeuwen getoond heeft op *zelfbestuur* zoozeer gezet te zijn, dat het Oostenrijk en Spanje, die het onder ééne wetgeving en bestier zochten te brengen, met den grootsten moed heeft wederstaan? Van een Volk, 't welk volgens het getuigenis van alle mensch- en volkenkenners dus geäard is, dat het door niets nieuws of ongewoons zich zal laten vervoeren, maar enkel na kalm overleg en gepaste overgangen, daartoe kan worden gebragt? Was het bij deze gesteldheid van ons Vaderland, niet zeer natuurlijk, dat eenige onzer het gevaarlijk oordeelden, *te veel op eenmaal* te willen veranderen? Wie alles te gelijk wil verbeteren, loopt ge-

vaar van af te breken, zonder wederom op te bouwen. En, hoe dikwijls is het geschied, dat de Volken, na een wijden en verschrikkelijken kring doorloopen te hebben, eindelijk wederkwamen op datzelfde punt, waarvan zij zich te ver en te onberaden verwijderd hadden [1]?"

De profetische geest van den helderzienden DE RHOER, die de *Restauratie* der STUARTS in 1660 na de Engelsche Republiek en het Protectoraat van CROMWELL, niet had kunnen vergeten, kondigde aldus de dagen van November 1813 aan, zoowel als den terugkeer der Bourbons in 1814 en 1815. En wat de onuitroeibare gehechtheid der Nederlandsche Natie aan het Huis van ORANJE betreft, wij althans hebben nog onlangs niet doof en blind kunnen blijven voor eene geestdrift, die alle rangen en standen van Utrecht, bij het zien van den Burger-Koning, alleen door de liefde van het Volk als de getrouwste lijfwacht omringd, heeft doortinteld, en die op de treffendste wijze het gezag van HOGENDORP's uitspraak heeft gestaafd, dat de gemeene man inzonderheid, even als voorheen, in den Prins zijn waarborg ziet tegen elke onderdrukking.

---

1) *Dagverhaal der Handel. van de Nationale Vergadering* IV. 25. VREEDE, *De Eerste Nationale Vergadering* (1851) bl. 47 volg.

Wij hebben hiervoren OCKERSE hooren voorspellen, dat ook de Vereenigde Staten van Noord-Amerika niet altoos eenen WASHINGTON zouden hebben. En ziedaar eene bedenking, die bij de overweging der vraag *Republiek of Constitutionele Monarchie?* uit een meer algemeen, niet-zuiver Nederlandsch oogpunt, de hoog opgevijzelde voortreffelijkheid der al meer en meer in Europa doordringende beginselen van den kolossalen Burgerstaat der nieuwe Wereld, ietwat moet doen dalen. Ik voeg er bij, dat onze FRANÇOIS ADRIAAN VAN DER KEMP [1]), die in 1788 weigerende den nek te krommen onder het juk door de Gemalin van WILLEM V, de Pruissische WILHELMINE den Patriotten opgelegd, met vrouw en kinderen naar Amerika was uitgeweken, en zich aan den landbouw wijdende, op de hofstede *Oldenbarnevelt* bij *Utica*, in den Staat van New-York had gevestigd, reeds in 1827 de verheffing van den Generaal JACKSON tot President, met wantrouwen beschouwde. »Nimmer nog, zoover ik wete," schreef hij [2]), »was in oude of latere Gemeenebesten, een krijgsman aan 't hoofd geplaatst, of de vrijheid was verloren. Ik spreek niet van WASHINGTON: hij is te

---

1) VREEDE, *Iets betreffende* F. A. VAN DER KEMP (Aanteekeningen van het verhandelde in de Sectie voor Letterkunde en Wijsbegeerte van het Provinciaal Utrechtsch Genootschap van Kunsten en Wetenschappen, 1862).

2) Aan zijn' boezemvriend PIETER VREEDE.

groot, het is valsch, om hem hier voor te brengen." De stugge Hollandsche Republikein was inmiddels een echt Amerikaan geworden. Met al het nationaal zelfbehagen, of wel met regtmatige fierheid, merkte hij aan: »Wij hebben niets meer te vreezen van Europa, zelfs niet van 't vereenigd Europa; wij koesteren onze vijanden *in onzen eigen boezem.*"

Voor den aandachtigen opmerker der gebeurtenissen van onzen tijd, is het niet twijfelachtig meer of de deugden en wijsheid, het regtsgevoel en de kalme vastberadenheid der grondleggers van de Amerikaansche vrijheid hebben uitgediend in een Land, door stroomen bloeds in den onzaligen burgerkrijg onheelbaar vanéén gereten, en voortaan slechts door de ijzeren vuist of degen van een' Veldheer, als door een Dictator te bedwingen. Het hooggaand misnoegen tegen den President JOHNSON, de beschuldigingen tegen hem ingesteld, liggen nog versch in het geheugen. En wat de politische begaafdheid der Amerikaansche Staatslieden van onzen leeftijd betreft, zal het voldoende zijn te herinneren, dat een met lof bekend Publicist [1]), over zijne Landgenooten klagende, reeds

---

1) RICHARD HILDRETH, *Theory of Politics: an inquiry into the foundations of Governments* (New-York 1854) p. 44: „There were *more* ideas in the head of THOMAS JEFFERSON alone than in all Virginia at this moment." — Z. voorts CORNEWALL LEWIS, *A dialogue on the best form of Government* (London, 1863) p. 92: „The

ongeveer 20 jaren geleden schreef: »In het brein van den eenigen JEFFERSON waren meer denkbeelden te vinden dan in het gansche hedendaagsche Virginië."

Wanneer dan telkens het grootsch en heerlijk tafereel der gulden Amerikaansche vrijheid, die zeer weinige lofredenaren op de plaats zelve hebben gesmaakt, ons in het verschiet als Europa's blijde toekomst voorgespiegeld wordt, laat ons allereerst, op onze hoede zijn tegen die overdrijving en begoocheling [1]). Nog gister heeft de verleidelijke, hoewel ietwat opgeschroefde taal van den zoetfluitenden vogelaar, den genialen VICTOR HUGO ons kunnen bekoren, zoo niet het akelig bloedbad der *République démocratique et sociale,* dat de straten van Parijs in Junij 1848 dagen lang heeft overstroomd, ons in al zijne huiveringwekkende afzigtelijkheid, nog heden deed gruwen. En heeft uit Madrid de welsprekende en edeldenkende CASTELAR u gelijk mij geroerd en de schaal een oogenblik ten gunste der republikeinsche Staatsregeling doen neigen, laat ons niet vergeten M. H. dat de groote Redenaar als Lid van eene Constituerende Vergadering, vrij spel had; dat het hem volmaakt vrij en onverlet stond, tot bevordering van het heil van

---

exclusion of able and highly educated men from political life in America, which appears to be *a fact*", etc.

1) Verg. de Voorrede van den Amerikaan W. BEACH LAWRENCE, vóór WHEATON's *Volkenregt*, Leipzig 1868, p. XVII.

zijn schoon maar ongelukkig Vaderland, dien Regeringsvorm aan te prijzen, die naar zijne innige overtuiging, de diep geslagen wonden kon heelen en de nationale vrijheid en welvaart op hechte grondslagen vestigen. Nog verkeert Spanje in al de onzekerheid van een voorloopigen toestand, van een *jus constituendum;* terwijl Nederland integendeel sints meer dan een halve eeuw, aan de theoretische proefnemingen van revolutionaire waaghalzen ontwassen, voor al die elkander zoo snel afwisselende misgeboorten tot scheurpapier gedoemd, eene duurzame Grondwet en veilige haven heeft bekomen. In het tijdperk der Bataafsche Republiek *zonder* ORANJE, kon zekere Doctor in de Regten Mr. PHILIPPUS VERBRUGGE, die achter de traliën meer dan eens met de hooggeroemde *Vrijheid*, *Gelijkheid en Broederschap* zeer onaangename kennis had gemaakt, de onmagt der toenmalige ontwerpers van het Plan van Constitutie bespottende [1]), eene Verhandeling *over de duurzaamheid of onduurzaamheid des nieuwen Nederlandschen Staatsgebouws*, door hem niet zeer eerbiedig eene *Staatsloots* genoemd, in het licht doen verschijnen, en werkelijk zag hij niet zonder eenige *schadenfreude*, het broos en luchtig gebouw en de gronden zelve waarop het rustte, weder instorten. Tegen zware windvlagen en stormen waren al die

1) 12 Februarij 1797.

gewrochten der partijzucht, in strijd met het zedelijk en regtsgevoel, met de onuitwischbare dankbaarheid der Natie jegens het uitgesloten en verbannen Stamhuis, noch in 1797 en 1798, noch in 1801 en 1805, noch eindelijk in 1810 bestand. Maar onze Constitutionele Monarchie heeft in 1815 den laatsten veldtogt van NAPOLEON helpen afweren; in 1830 stond de Natie als één man, vrijwillig tegen den overmoed der Belgen, om den Troon geschaard; en in 1848 trad de Vorst zijn Volk vertrouwend te gemoet, en beiden door de wèlbegrepen en tijdige herziening van onze grondwettige Instellingen op de ruimste schaal, inniger en vaster dan ooit aan elkander verbonden [1]), konden te midden der woelingen van het Vasteland, menige onbezonnen vergoding der Volks-Souvereiniteit met een' glimlach bejegenen.

Ook in deze dagen M. H. betaamt het weder ieder onzer wél te weten, wat wij willen en beöogen. Een Leeraar van het Nederlandsch Staatsregt mag niet weifelen en dobberen, of stilzitten en afwachten wat zich uit de verschijnselen aan den politieken hemel waargenomen, welligt later zal ontwikkelen. »*Bonus civis praesentem Reipublicae statum mutari non vult*,"

1) Rede van den Minister van Binnenl. Zaken, Mr. J. M. DE KEMPENAER, bij VOORDUIN, *Gesch. der Grondwetsherziening*, bl. XLIII. (14 October 1848).

leerde de onsterfelijke HUIG DE GROOT, en herinnerde in het laatst der vorige eeuw, de brave Leermeester van G. K. V. HOGENDORP, F. W. PESTEL [1]). Maar elk goed burger, wie hij zij zonder onderscheid, overtuigd van de deugdzaamheid der Constitutionele Monarchie, van de vrijheid en tevens van den voorspoed, dien de Natie onder hare bescherming sedert 1813 tot den huidigen dag heeft genoten, is geloof ik, al ware het enkel welstaanshalve verpligt, het even onkiesch als roekeloos geraas van *Republiek*, voortaan onder ons te doen verstommen. Niet ééne vrijheid, welke men in de democratische Republiek zou hopen te vinden, maar op verre na niet, daarin altijd bezit of behoudt, getuige de sluiting der Clubs en Volks-Societeiten in Frankrijk onder het Directoire en nogmaals in 1848, na de bloedige gebeurtenissen van Junij; getuige al verder de sluiting dier Vergaderingen hier te lande, in het revolutionair tijdperk [2]); getuigen de politieke arrestatiën, de verklaring van vestingen, van Districten ja van gansche Departementen in staat van beleg; — getuigen de menigvuldige *Amnestiën* in de Bataafsche Republiek, zoowel als in Frankrijk, bij telkens herlevende tweespalt en ter verzoening der gemoederen, door

1) *Fundamenta Jurisprudentiae Naturalis.* T. II. 824 (uitg. van 1806).

2) *Jaarboeken der Bataafsche Republiek* VIII. 300. (20 Mei 1796 — Tholen); XIII. 178. (23 Julij 1798 — Amsterdam).

opvolgende Besturen uitgevaardigd, — niet ééne vrijheid, niet één regt of het wordt onder het gezag der Grondwet en door de erfelijkheid der Monarchie, in waarheid en duurzaam verzekerd, en die Monarchie zelve komt in haren burgerlijken eenvoud, de Republiek in hare behagelijke zijde, al zeer nabij [1]). Maar toch er behoort iets anders, iets meer verhevens en reiners toe, dan bij de heerschende beginsellooze wispelturigheid, om niet van *verdorvenheid* te spreken, zoo ligt denkbaar is en zou kunnen worden aangetroffen, — om de rol tot den einde toe, van een edel en onverzettelijk Republikein, een' CATO van Utica gelijk, mannelijk en onbezweken te vervullen. Van dertig millioenen Franschen was immers in 1804 de eerlijke CARNOT de eenige, die aan het eerste Keizerrijk zijne stem onthield, en hoe, in weerwil of liever met hulp van het vervalscht algemeen stemregt, verraad, meineed en geweld den 2 December 1851 de doodgeboren Republiek straffeloos hebben vervangen; hoe nu het laatste uur van den zieltogenden Alleenheerscher, van den *zieken man* in het Westen, wel met ongeduld, maar dan toch gedwee

1) Sir GEORGE CORNEWALL LEWIS, voert in zijn *Dialogue on the best form of Government* p. 17 den voorstander der Aristocratie sprekende in, die tegen den verdediger van het Koningschap volhoudt, dat de Constitutionele Monarchie zijns inziens, eene Republiek is. „It may not be a *democratic* republic, but it is a republic nevertheless."

en lijdelijk wordt verbeid als het sein tot nieuwe omwentelingen en beroerten, wij vernemen het dagelijks tegelijk met het gezondheids-bulletin. Doch, wat te Parijs of in Spanje gebeuren moge, men beelde zich niet in, dat al ware in de rij van onze voornaamste vrijzinnigen of radicalen één enkele beproefde en onwrikbare Republikein te vinden, niet door de armhartigheden van den titelpronk van *Excellentie* of van den glans en ijdelheid van deze en dergelijke eereteekenen bekoord 1); ja, al ware er in Nederland een overvloedig materiaal van echte Republikeinen, van de stof en gehalte van LINCOLN en GRANT aan te wijzen, men beelde zich niet in dat in onze dagen meer dan in 1805, de nabootsing van den Amerikaanschen Vrijstaat in een klein Land, door naburige niet-zuiver constitutionele Monarchen zou worden geduld. »Je ne veux point de *Présidence Américaine* dans mon voisinage, zeide NAPOLEON tot SCHIMMELPENNINCK; je ne me soucie pas de voir cette forme de Gouvernement devenir contagieuse 2)." Er zijn er, ik behoef ze niet te noemen, die zoo al niet uit Parijs, dan toch uit een ander hoofdkwartier, in minder dan 14 dagen, aan

1) Hoe treurig het reeds in 1807 met die zucht naar decoratiën en andere hoofsche onderscheidingen gesteld was, z. bij FALCK, *Brieven*, bl. 179. — *Een twintigjarige strijd*, bl. 222.

2) R. J. SCHIMMELPENNINCK *en eenige gebeurtenissen van zijnen tijd*, II. 105.

de vermakelijke klucht een droevig einde zouden maken.

Ten slotte derhalve M. H., onze verknochtheid aan de Grondwet, die vatbaar blijft voor elke milde en doeltreffende ontwikkeling en uitbreiding van onze vrijheid, en tevens aan het Stamhuis sints eeuwen met de Natie vereenzelvigd, gesterkt met het beroep op den wèl te behartigen raad van G. K. V. HOGENDORP. »De Nederlander, verklaarde die Staatsman, in wien nog wel — zoo hij dit gewild had, — het karakter van den onvervalschten Republikein zou hebben kunnen uitblinken, — de Nederlander begeert noch de Volksregering, noch de Alleenheerschappij. Enkele stemmen mogen zich nu en dan voor een van deze buitensporigheden verklaren, uit dichterlijke verbeelding, uit liefde tot paradoxen. De onervaren jeugd moge eene wijl daarnaar luisteren; doch ook zij komt in de wereld en onder alle standen van menschen. Dáár leert zij den echten nationalen geest kennen, die dezelfde is geweest in alle de tijdvakken onzer Geschiedenis, heden zoo als vóór duizend jaren. Een geest van redelijke onderwerping en betamelijke vrijheid onder Vorsten, Hoofden van den Staat, *gebonden aan wetten*, en wetten makende met gemeen overleg van de Aanzienlijken, als Vertegenwoordigers der geheele maatschappij. Al wat van dit spoor afwijkt, heeft geene andere strekking dan om verwarring te bren-

gen in den Staat en eindelijk verderf over het regerende Huis. Ik heb in mijnen leeftijd die verwarring en dit verderf twee malen bijgewoond, en zal den grond niet helpen leggen tot een derde maal. Ik acht dat elk goed burger van den Staat en elk opregt vriend van het Koninklijke Huis zich uit al zijn vermogen daartegen behoort te verzetten [1]."

1) *Bijdragen tot de huish. v. Staat*, VII. 78 volg.

---

7 53

